

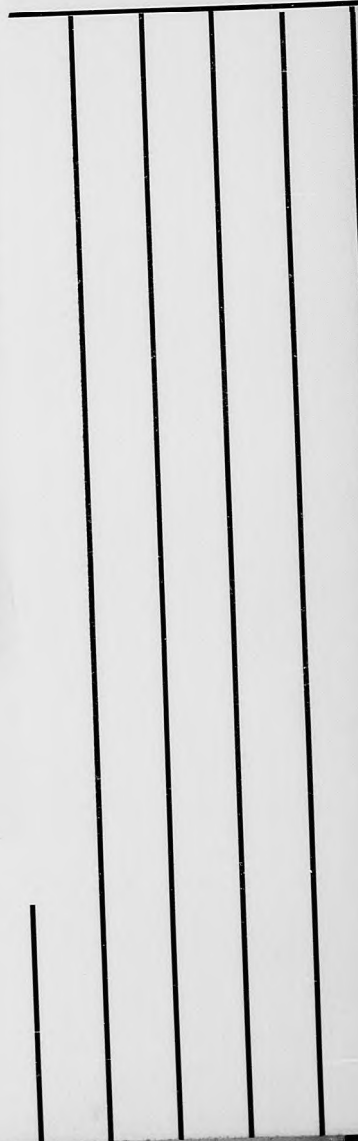
MŰVÉSZVILÁG

Szerkeszti és
kiadja
Rudnai Gy.

11. szám

MDCCC
II. évfolyam
IV. negyed
Szeptember 9.
Ára 40 fillér

12

Hornyánszky Viktor
cs. és kir. udv.
könyvnyomdája
== Budapest ==

≡≡≡ TUDÓS PROFESSZOR HATALA ≡≡≡

örülbelül ugyanakkor, midőn Zsilinszky Mihály közoktatásügyi államtitkár és a bányai ágostai evangélikus egyházkerület felügyelője elnöki székéből fájdalmas, kesergő beszédet mondott a protestánsok mellőzéséről, — tudós professzor Hatala egyik napilapunk hasábjain visszatérve a legutóbbi egyetemi eseményekre, sajnálkozva konstatálja, hogy az ifjúság politikai pártok szerint alakul, a helyett, hogy felekezetek szerint tömörülne egyesületekbe.

Régekte megvolt az egyetemnek hitszónoka . . . Lehetne most is s pedig minden felekezetnek külön, — panaszkodik a jámbor professzor.

Majd agyondicséri az ifjúság keblében fennálló Szt. Imre egyesületet, mely pedig tudvalevőleg mindenkor legtermékenyebb talaja volt a klerikális akciónak, — s buzdítja a más hitűeket is egy hasonló tendenciájú Chevra kadisa, Poel cedek, Nagypénteki társaság, Luther-társaság megalapítására.

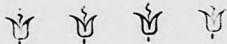
Igen szépen köszönjük a bölcs tanítást, de nem kérünk belőle. Épp oly kevésbé kívánatos az ifjúság zsebében egy Chevra kadisa, a mennyire felesleges a Szt-Imre-társaság. Semmi szükségünk arra, hogy felekezetek szerint ágazzanak szét ifjaink, s éppen a mai viszonyok között, midőn amúgy is kitoróben van a felekezeti háborúskodás.

A világtörténet legszomorúbb korszakai az erősebb felekezeti tagozódásokhoz, s az ezzel rendesen együtt járó vallási villongásokhoz fűződnek. Még csak éppen az hiányzik, hogy a magyar fiatalság már egyetemi éveiben, tehát életének legszebb, leglelkesebb idejében ne magyar polgártársakat, de katolikusokat, kálvinistákat, lutheránusokat, zsidókat lásson maga körül.

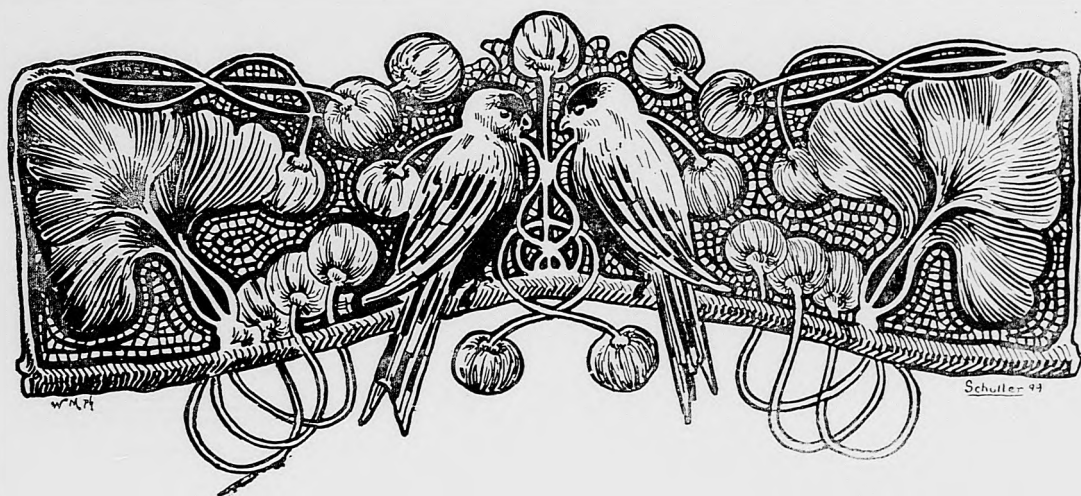
Kinek mi köze a másik valláshoz, mi köze az egyetemnek ahhoz, hogy minden felekezetnek legyen az alma mater falai között a maga hitszónoka. Tudtunkkal az egyetem feladata a tudományok ápolása, s átültetése az ifjúság keblébe, legyenek azok bármily felekezethez tartozók, vagy akár atheisták.

Épp úgy nem feladata az egyetemi ifjúságnak egymás vallási viszonyainak megbolygatása. Tömörüljön az ifjúság! A *magyar haza* fogalma legyen a tömörülés gerince, s aztán imádja mindenikük úgy a maga Istenét, a hogy neki tetszik.

Nem a szétágazásról, hanem erről kellett volna szólni tudós professzor Hatalának.

2

I.

A cigány állandóan pókháló-finom, fekete ruhát, vakító ingpáncélt viselt; elegáns volt, mint a legkifogástalanabb francia úr, a ki most készül helyet foglalni a köztársasági elnök ebédlő-asztalánál. Brillióntos tűjét az angol urak házában a lelnöke szúrta a nyakkendőjébe, mikor egy viharos éjszakán ő hidegvérűsége megbomolva hajigálta a pezsgős palackokat a klub tükörfalaiba. Órája egy kis Balkán-fejedelemség pénzügyi egyensúlyát billentette föl; gyűrűi, mint a római bíborosok klenodiumai. S köztük a legszebb, a legkáprázatosabb egy bűbajos rivicai kaland emléke volt, egy csodás, özvegy orosz hercegnő ajándéka, a ki négy, szénfekete kaukázusi paripáját hajtotta a nizzai virágkorzón s mosoly nélkül fogadta a nemzetközi nábobok hódoló ibolya-záporát.

Mert a cigány nyiretyűjét megáldották az istenek, a kik hajdanonta földöntúli hatalmat raktak Orfeusz és Amfion húrjaira. De még sem jól mondom: az ő hegedűjének nem az a hatása volt, a mi Amfion lantjának. A mithosz muzsikusa házakat, városokat épített: «durva kő mozdulva önként a lantos húrjain». Az ő nótájára pedig, ellenkezőleg, nem egy ősi ház omlott össze, nem

egy csinos kis birtok ura hallotta megperdülni a dobszót, ha az ő kesergőiben sokat gyönyörködött. S hattyúdalát elhúzván sok csalódott szerelmek: még több vagyonnak: kicsi lett neki Magyarország. Piros sujtásos huszárdolmányban muzsikált – a Grand Café vendégeinek, segítvén a világváros Saint-Hypotheseit megfiatalodni, a mely csudára a mellettük ülő csipkés, bájos boszorkányok már nem igen valának képesek. S aztán ismét a frakk korszaka következett: búsuló arisztokraták, vidám parvenük, gyönyörűséges mondaineek multságán, a hol a szikrázó csillárok alatt szinte félve, remegve bontotta ki szárnyait a cserebogár, sárga cserebogár... Majd feltárult előtte a minden művészek Eldorádója, kincses Oroszország, a hol egy nagyherceg estéjén, a cár füle hallatára húzta el a Rákóczy-indulót, olyan tüzesen, vakmerően, diadalmasan, mintha a muszka invázióért akarna elégtételt venni a cigány, a magyar cigány!...

II.

Ostendében történt, dicsősége fénykorában, a mikor oroszországi körútja fáradalmait pihente ki. A fürdő igazgatósága hihetetlen honoráriumot kínált neki, ha előveszi hegedűjét aranycsattos

ébenfa-tokjából, — de hiába. Jött azonban Párisból egy ici-pici asszony, két nagy szürke szemből és csunya vörös hajból állott az egész teremtés. Csunya, égő veres haját néha kiterítette a tengeren — de nem erről akarunk most beszélni. Ez a csöpp asszony megkérte a cigányt, nem is valami nagyon kunyorált neki — s a cserebogár elkezdett röpködni a legfényesebb ostendei hotel első emeletének kivilágított termeiben. Mert a cserebogár is csak olyan bolond bogár, hogy belerepül a lángba, a vörös haj égő tűzébe...

A mulatságot a társaság gavallérjai egy szeparében folytatták. Közöttük ült a cigány is: dédelgetett, befogadott pajtása az előkelő uraknak. Az asszonyért folyt a pezsgő, az asszonyról sírt a nóta, — az asszonyról szólt a beszélgetés. Valaki elkeseredve fölsóhajtott:

— Hiábavaló minden. Az asszony kacér, mint egy chansonette — és hú az urához, mint egy hollandus grajzlerné...

A cigány kezében megállott e szóra a vonó. A cigány, a kinek fejébe ment egy kissé a sok testvér-pohár, hamisan hunyorgatott. Mindenki észrevette és feléje fordult:

— Nos, nos? Mit akar mondani? — kérdezték tőle.

— Semmit! — cifrázott a cigány halkán valami dévaj nótát. — Csak azt, hogy maguk is furcsán ismerik ám azt a hűséges asszonyt...

Az asztal végén egy fiatal muszka ült, a ki imádtta a kacér asszonyt a sápkorig. A fiatal muszka felszökött és sziszegve vágta a cigány arcába:

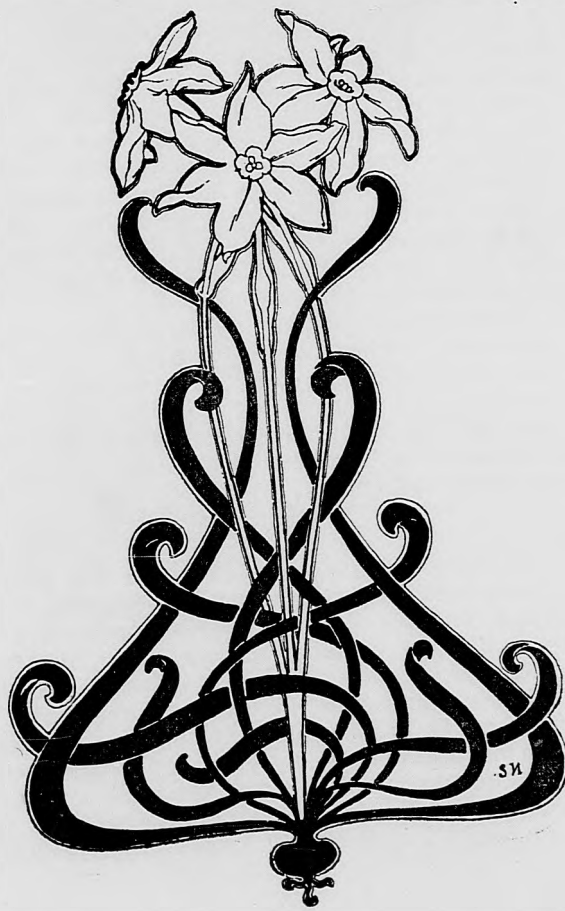
— Szentelen!

A cigány marokra kapta hegedűje nyelét, hogy bosszút álljon, ha beletörik is a drága szerszám. Az urak közbevetették magukat — majd ők elintézik az ügyet. S el is intézték szépen, a hogy urak között szokás. A cigány engedte, hogy az ő segédei tárgyaljanak; engedte, hogy kivezessék a park végébe, hűvös hajnalon, mikor még a tengerről alig szakadt föl a köd; sőt meg se rendült, mikor füle mellett elsüvöltött a golyó...

Híres művész volt, — s megtette, a mit soha semmiféle ivadéka, hogy a lovagiasság szabályai szerint, fegyverrel kezében, torolja meg a becsületén ejtett foltot...

III.

S aztán nagyban bujta a kaszinóban a lapokat, melyek bőséges tudósításokat hoztak az ostendei szezon szenzációjáról, a világhírű művész párbajáról. Ezenközben kezébe került egy ujság abból az országból, a hol ha meg akarják örökíteni az ő szülőhelyét, valami bokorra kell függeszteni az emléktáblát, — csak azt volna jó tudni, hol? ... Megakadt a szeme egy hiren, mely azt jelentette, hogy Detrekői Bordács Mihály gróf, császári és királyi kamarás, N. megye örökös főispánja, valóságos belső titkos tanácsos eljegyezte Bajnóczi-Wielporth Klára grófkisasszonyt,

Bajnóczy-Wielporth gróf és neje született márialaki Márialaki Melissza bárónő leányát . . .

A művész ábrázatján széles mosoly vonult végig és szinte félénken, alázatosan, kegyelettel suttozta:

— Lám, az öreg kegyelmes úr! Ki hitte volna! . . .

S föltűnt előtte a rengeteg, félelmes ősi kastély, melynek udvarán az ő ősei jajgattak, mikor libalopásért huszonötöt vágattak rájuk. Ott robogott az országúton az ötlovas hintó, mely előtt olyan respektusuk volt a putrik lakóinak, hogy még cigánykerekét se mertek hányni előtte a rajkók, mint más, közönséges hintók, szekerek előtt. Láta a fiatal kegyelmes urat, a kit tulajdonképpen ő vezetett be az élet tudományába, nem tömérdek külföldi nevelője; ő az éjszakákon át zengő nótáival. A raj, — a hogy a cigány az igazi nagy urat nevezi, — vitte őt magával a fővárosba, a honnan később diadalútjára indult; ő hegedülte hozzá a szivét az első feleségének, jó ég tudja, miféle falvi grófkisasszonynak. Most is elevenen villogott előtte az a szem, melynél parancsolóbb, uralkodóbb tekintetet nem látott a muszka cár udvarában sem; s a melynél tüzesebb, féktelenebb, a világot fölglyujtóbb ragyogás nem lobogott előtte semmiféle vad, eszeveszett multságban, mely a föld kerekiségén már körülötte tombolt . . .

S az ostendei társaságot másnap nagy meglepetés érte. A híres művész elutazott, — elutazott haza, hű elválthatlan kísérelőjével, hajdani klarinétosával, a kit magával vitt minden felé, bár a bandáját rég szélnek eresztette, mikor már csak a maga szál nyiretyűjével dolgozott — a hogy a művészek szoktak.

IV.

Az utolsó szamosparti nábob háza már zajlott a nász előkészületeitől, a nászétól, melynek friss virágai detrekői Bordács gróf hatvanöt éves ősz fejére hullanak majd. Első feleségét rég eltemette a nagy úr — eltemette már az asszony életében. Csöndes, békességes, etikettes háborúságban éltek, a nő az óriási épület tulsó szárnyában nesztelen magányosságban, úgy, hogy egy csöppet sem érezhette a változást, mikor a Bordácsok százados nyugvóhelyén kissé szűkebb, de semmivel se csöndesebb kriptába került. Csak a temetése okoz-

hatott neki egy kis emóciót, mert azzal a gróf világraszóló zajt csapott. Mivel tudomást kell venni arról az egész világnak, mikor a detrekői kastélyból valakit temetnek és leborulni és elvakulni a pompa előtt, a hogy a ház fogadja nagy vendégét: a Halált . . .

Királyokat is fogadott különben a kastély virágos, zengő, uradalmakba kerülő vendégszeretettel; valamint királyokkal is viselt háborút, a Csák Máté dacával, dolyfével és hatalmával. Es detrekői Bordács gróf mozdulatai most is olyanok valának, mintha azt a páncélt viselné, melyben egyik előde a király ellen harcolt, nemesei, jobbágyai élén.

A cigány ott állott a palota tornácán egy pillanatra eszébe jutott, hogy beküldi látogatójegyet, mint a hogy a vicomteoknál és marquisknál szokta. Azután tekintete az előszoba ajtaja felett, a grófi címer kardos oroszlánaira esett — s meghúzódott az ambitus oszlopa mögött . . .

— Majd itt megvárom a kegyelmes urat — morgogá.

Nem soká kellett várnia. — A szárnyajtóban megjelent a gróf, a ki maga intézte a nászünnepek készülődését. A menyecske-fogadás munkája fölvidította a gróft, csupa könnyű, jókedvű mosolygás volt az arca; úgy, hogy a cigány egész föl-bátorodva sündörgött eléje:

— Kegyelmes uram, kezeit csókolom . . . Tetszik még rám emlékezni, a Ferkóra?

Hogyne emlékezett volna kedves cigányára a gróf? Szinte kitörő jókedve támadt: hatalmas tenyerével rácsapott a művész vállára:

— Szervusz, Ferkó! Hát hol vetted a vályogot, mióta nem láttalak?

A művész, a nagyvilági életben elpuhult úr, csaknem összeroskadtt a csapás alatt. De boldog volt, a lelke is nevetett, mikor felett:

— Nagy földet bejártam, kegyelmes uram!

— De azért most mégis hazajöttem: még a régi bandát is összeszedtem Párisban. Mondok: gyertek fiúk: azt már csak ne engedjük, hogy valami malacbanda muzsikáljon a mi kegyelmes urunk lakodalmán!

V.

Az esküvőt a szomszédos Bajnóczy-család házi kápolnájában tartották meg: azután a fiatal pár a

férj birtokára vonult. Este lett, mire a sok bucsúzás után útnak indulhattak; de nem ám a plebejus vasúton: fáklyás legények vágattak hintójuk mellett. S odahaza, a kivilágított kastélyban, már várta őket a véghetetlen dáridó asztala. A palotában olyan lakzi kerekedett, a minőt alig bírnak már a mai fiatalok, csak a régi öregek. A gróf tudni akarta, méltó-e az ő friss menyecskéje a Bordács grófnék helyére, a kik nem csendes turbékolással kezdték mézesheteiket a fészekben, hanem három éjjel, három nap sűrögtek a vendégsereg között, koccintottak az áldomásozókkal, ropták a táncot a daliákkal, ha az uruk már kifáradt — s többnyire kifáradt...

Bordács Mihály most nem tudott kifáradni. Tűzfelhő égett a boltozatos, tar homlokán, lengettek az ősz fürtei a tánc viharában. Kinizsi Pál szemében loboghatott ez a fanatikus tűz, mikor fogai közt a martalékával, a diadalmas táncot járta. Neki is itt volt a martalékával, — hófehér karjai nyakára fonódtak... S aztán eleresztette karjai közül a párját, hadd járja, rakja előtte szabadon, egyedül, s ő ott gyönyörködjek benne, kendőjét lengetve a cigány előtt, s bízgatva a primást, hogy mindig szilajabb, szilajabb nótát húzzon...

S akkor a cigány odahajlott a kegyelmes úr füléhez és ezt sugta neki:

— Csak nagy kópé vagy, kegyelmes uram. Milyen szép menyecskét kerítettél magadnak kopasz fővel! Csak aztán nyitva tartsd a két szemedet, mert hej!...

Nem folytathatta tovább. A lélekezete elakadt a gróf tekintetére, melyben egyszerre fölszikkasztott a düh. A cigány hátrált, — a gróf keze ökölbe szorult s arcul csapta a művészt úgy, hogy kiesett a kezéből a hegedű és a vonó...

— Konfidens gazember! kiáltott rá sápadtan, rekedten...

A banda rémülten hallgatott el. A vendégsereg összefutott, de a gróf már akkor lecsillapodott és intett nekik:

— Semmi baj, uraim. Móresre tanítottam a cigányt, mert nem jól húzta. Folytassuk csak a mulatságot, — szedd föl a hegedűdet, móré, ha jót akarsz...

És a világhírű művész, a lordok dédelgetett pajtása, a ki párbajt is vívott már idegenben a megsértett becsületért: idehaza az ő ura, paran-

csolója, a magyar gróf előtt — egy mukkanás nélkül hajolt a földre a hegedűje után és rágyújtott a frissre...

S a lakzi viharzott tovább. Csak a klarinétos, a nagy művész diadalútjának kísérője taszította oldalba könyökével a primást:

— Mi lelt Ferkó? Te, a ki azokkal a nagy urakkal...

Ferkó haragosan, amúgy igazi cigányosan utasította rendre az okvetetlenkedő muzsikust:

— Elhallgass!... Nem volt azok között igazándi úr egy se...

FÉLMULT IDŐKBŐL

Ha szenvedőknek...

HA SZENVEDŐKNEK ARCAIN
KÖNYÜKET LÁTSZ ELÖMLENI,
EMBERBARÁTI SZÓZAT INT:
SISS HAMAR LETÖRLENI!

MERT VAN TÜRÉSBE IS HATÁR,
S EGYETLEN EGY KÖNYŰ ALATT —
VIGASZTALÁST NEM LELVE — MÁR
SOK SZENVEDŐ SZÍV MEGSZAKADT!

KUNOSS ENDRE

SZEGÉNY EMBEREK

A jótékonyág nem az állam kötelessége, hanem a társadalomé. Olyan kötelesség ez, a mely nincs törvényszakaszokban elrendelve, a mint a társadalomnak egyáltalán nincsenek írott, vagy szövegezett törvényei. Se neked, se nekem nem kötelességem segíteni a szegény árvát, az elhagyottat; de a *te meg én*-nek összességére, a társadalomra rá van róva ez a kötelesség. A mely társadalom ennek a kötelességének nem tesz eleget, az nem érdemli meg a békés, nyugodt társadalmi életet; az ilyen társadalom nem tiltakozhatik alantasabb rétegeinek zúgolódása ellen s mire sem hivatkozhatik, ha alsóbb elemei háborognak.

A magyar társadalom mindig teljesítette ezt a kötelességét. Az intézmények egész sorozatát teremtette meg nyomorultjainak, betegeinek, szegényeinek, elhagyottjainak befogadására. Egyének csoportjai, — egyletek, társaságok — állottak össze nagy számmal a társadalmi kötelesség le-rovására s a jótékonyág gyakorlása mindez intézmények révén olyan mérvet öltött a magyar társadalomban, hogy már hosszú idő óta hangoztatni kezdik, hogy szabályozni, szervezni kell nálunk a jótékonyág művelését.

Azonban szabályozni a jótékonyágot annyit jelent, mint állami törvényeket mérni egy társadalmi munkálkodásra, a mi pedig szinte lehetetlenség; mert az állam és a társadalom lényegében két különböző fogalom lévén, egyiknek szabályos eszközét az — állami törvényt — a másakra — a társadalomra rászabni nem lehet.

E mellett a jótékonyág gyakorlása nemcsak hogy társadalmi feladat, hanem bizalmas, benső dolog az egyénnel is; az egyén részben olyan megnyilvánulása, a melybe kívülről hatalommal, vagyis törvénnyel behatolni nem lehet, már csak azért sem, mert az egyénből kikényszerített jóté-

konyság egyáltalán nem jótékonyág. Például, ha az állam adóképen szedné be a jótékonyásra szánt filléreket, úgy az állam esetleg szerez segítséget a szegényeknek, de jótékonyágot nem kényszerített ki az emberekből az adó végrehajtása által. Érzelmet kikényszeríteni nem lehet, ezért nem lehet a jótékonyágot senkiből se kioroszakolni.

Mindezek a teoretikus nehézségek állottak eddig is útjában a jótékonyág törvényes szervezésének; bár mindeközéig is éreztük szükségét annak, hogy a jótékonyág művelésének valami szervezett formát kellene nálunk is adni. Most ez a szervezés egyenest sürgős feladattá vált. Emlékezzünk csak vissza, mennyit írtak még vagy félévvel ezelőtt napilapjaink azokról a visszaélésekről, melyeket egyes jótékony intézetek vezetői elkövettek. Innen is, onnan is írtak és beszéltek, hogy ennél, vagy annál a jótékony intézetnél visszaéltek a közönség áldozatkészségével, de a hol csak kereken a büntető törvénykönyvbe vágó cselekmény nem történt, a közönség és a hatóságok szinte tehetetlenül állanak e visszaélésekkel szemben. Nincs törvényes alap, melyre a közönség tagjai vagy a hatóságok hivatkozhatnak; ezért nem lehet segíteni az egyre felmerülő panaszokon. Még kellő ellenőrzési joggal sincsenek felruházva a hatóságok, nemhogy beavatkozhatnának a jótékonyági intézmények ügyeibe.

Így aztán a jótékonyági intézmények esetleg szabad prédájára vannak hagyatva a lelketlen embereknek, a kik kufárkodó szellemükkel a maguk hasznát-javát keresik s lelik a jótékony intézmények erkölcsi hitelének aláásásában. S hogy a lelketlen kufárok ezzel a szabad prédával ugyan csak elbántak, mutatja az, hogy nem egy jótékony intézetnél a hatóságok szükségesnek látták, hogy beavatkozzanak, bár törvényes joguk sok épp nem volt hozzá.

Az a kérdés lényeges, hogy mi módon biztosítatik az hogy a társadalom jótékonyága azokhoz jut el, a kiknek azt a társadalom szánta. E biztosítás nélkül a kiderült visszaélések ismertté válása esetleg elriaszthat a jótékony-

ság művelésétől; mert abban a tudatban, hogy jótékony-
ságból lelketlen emberek a maguk számára uzsorakamatot
szednek, senki se fog jótékonyt gyakorolni.

Tehát biztosítani kell a jótékonyt a visszaélések
ellen. Maga a társadalom azonban nem biztosíthatja magát
ezek ellenében; ilyen intenzivitása a mi társadalmi életünk-
nek nincs. Angliában, ahol az egyes, ú. n. szegény látó-
gatók ezekkel rendelkeznek saját diszkréciójukra, maga a
társadalom elég biztosíték; nálunk biztosítékért, sajnos, a
az államhoz kell fordulni. Vagyis újra egy olyan visszás
jelenségekkel állunk szemben, mikor a társadalom egy
határozottan társadalmi feladat érdekében az államot hívja
segítségül. De mivel a társadalom másként még nem tud
magán segíteni, ezt az állami támogatást ki kell kérni.

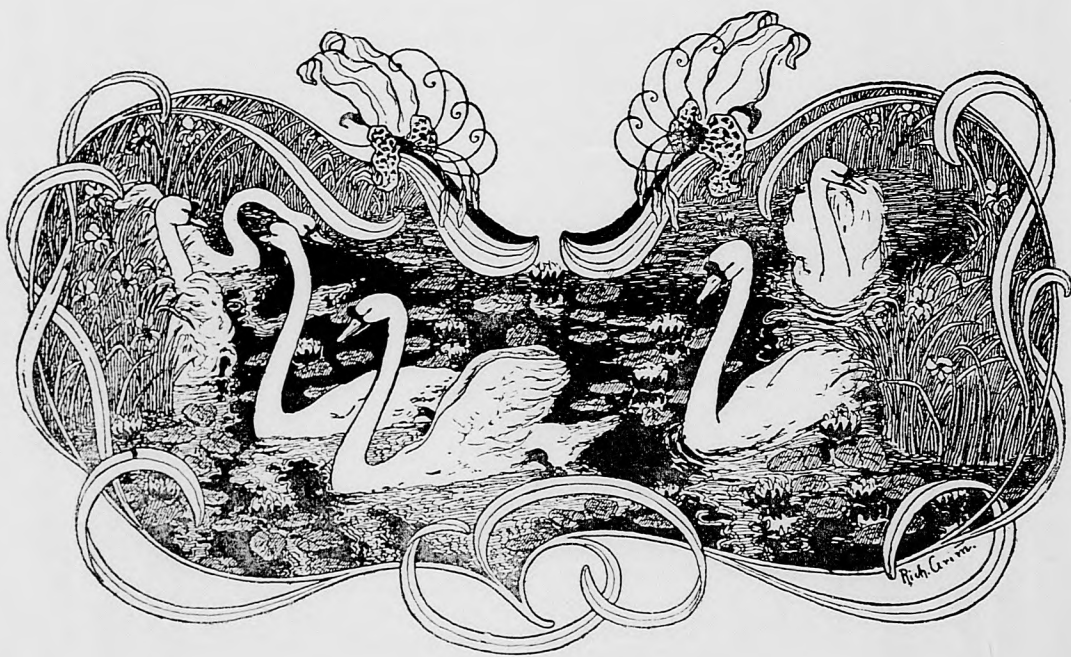
Ezúttal azonban az államnak sem szabad a maga rideg
paragrafusos rendszerével előállani, nem foglalhatja szaka-
szokba a jótékonyt, nem szervezheti a jótékony inté-
zeteket, nem oszthat-szabhat feladatokat és kötelességeket.
A jótékonyt szervezése diszkrét állami feladat, melynek
betöltésénél az államot fokozott felelősség terheli, melynél

egy az állami rendszabályoknál szokatlan motivumnak, a
gyengédségnek is szerepelni kell.

Részletes szabályokat s utasításokat adni az államnak a
jótékonyt szervezésére, nem feladatunk. De egy vezér-
elvet figyelembe ajánlhatunk s ez az, hogy az állam ne
akarjon túllépni az *ellenőrzésen*. Biztosítsa az állam szigorú
és erélyes ellenőrzéssel a jótékony lelkeket arról, hogy a
jótékonyt nem pazaroltatik el hiába, biztosítsa az állam
azt, hogy a jótékonyt csakugyan eljut azokhoz, akiknek
a jótékonyt nem üzlet, hanem utolsó mentősvár. Jótékony-
t produkálására, vagy fokozására az állam nincs hivatva,
ezek továbbra is maradjanak a társadalom feladata és köte-
lessége, de a már produkált jótékonyt helyes felhasználásáról
igenis gondoskodják az állam ellenőrzése.

Nem a jótékonyt kell tehát szervezni, mert ez nem
szervezhető, hanem a jótékonyt ellenőrzését; de az a
tudat, hogy a jótékonyt gyakorlásának megvan a kellő
ellenőrzése, már maga is produkál újabb jótékonyt és
és fejleszti a meglévőket.

—ie—

ÁRNYAK AZ ÉJBEN

ÁRNYAK AZ ÉJBEN SZERTE BOLYONGNAK,
HOLDAS, EZÜSTÖS ÉJJELEKEN,
CSEND VAN AZ ÉJBEN, CSEND VAN A LÉGBEN,
CSEND VAN A FÖLDÖN IS IDELENN.

ÁRNYAK AZ ÉJBEN SZERTE BOLYONGNAK,
SZÉL HA SÜVÖLT, HA ZÚG A VIHAR,
CSEND VAN EGY PERCRE: SIRÁSUK HALLIK
ÉS TOVÁBB TOMBOL A ZIVATAR.

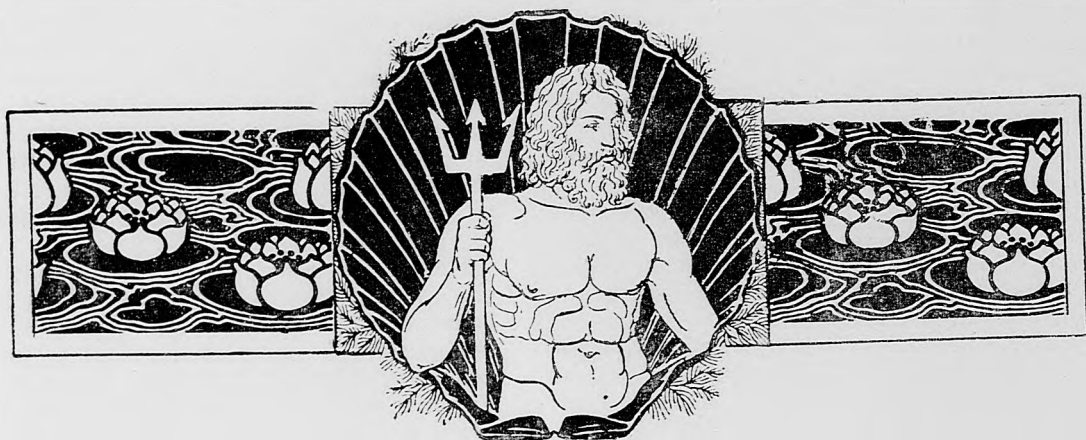
ÁRNYAK AZ ÉJBEN SZERTE BOLYONGNAK,
CSEND VAN SZOBÁMBAN, NÉMA MAGÁNY,
S ABLAKOM ELŐTT ELVONUL NÉHA
HALKAN, SZELÍDEN FEKETE ÁRNY.

ÁRNYAK AZ ÉJBEN, BÁNATOS LELKEK!
BALSORSTOK ÜLDÖZ MINDÖRÖKKÉ?
JÁRTOK VIHARBAN, BÚS ÉJSZAKÁKON
NYUGVÁST NEM LELETEK SOHA TÖBBÉ?

VÉGE HA SZAKAD BÚS ÉLETEMNEK
S ELJŐ ÉRTEM A SZELÍD HALÁL,
BAJ, BÚ, GOND, ÁBRÁND MIND ELPIHENNEK:
NYUGTOT A LELKEM MÉGSE TALÁL.

ÁRNY LESZEK ÉN IS, SZERTE BOLYONGÓ
S JÁROM AZ ÉJJET, JÁROM A VÉSZT,
FÖLDI ÉLTEMNEK EZER VAD VÁGYA
ÉJBEN, VIHARBAN BOLYGANI KÉSZT!

LENGVEL MENYHÉRT

Maguk még csak könnyen beszélnek, fiatal barátaim. Élik a világukat, s ott tépik le a virágot, a hol épp hozzáférhetnek. Ártatlan leány vagy férjes asszony, maguknál egyre megy. De nem, mégsem egészen. A kik önök közül azzal tetszelegnek maguknak, hogy ők lelkiismeretesek, azt az elvet vallják, hogy a leány szent előttük. Férjes asszony, az már egészen más valami. Nincs megcsalva, a ki azt maga nem tudja.

Pedig higgyék el, hogy ezekből csak a félsz beszél. Az elcsábított leánynál kellemetlen kötelességek követhetik a kellemes órákat, férjes asszonynál ez a pont elesik.

S látják, uraim, én egy férjes asszony miatt maradtam agglegény, s lettem az a vén, mogorva világgyűlölő, a ki ma vagyok.

Nékem az ifjúságomat vitte el más ember felesége, pedig félig-meddig ártatlan voltam a dologban.

Különben elég érdekes történet, s ha megengedik, elbeszéltem.

A hatvanas évek elején történt. Fiatal fiskális voltam, s ma már nem fognak szerénytelennek tartani, ha azt mondom, hogy kedvence voltam az akkori társaságoknak. Sokfelé járogattam, s szerettem mindenütt. Én nagyon jól éreztem magam ezen életmód mellett, s az engem környező

szereket kihasználtam, a mennyire csak tehettem. Nagy volt akkor az én szívem, s sok szép asszonynak jutott benne hely.

Átütő szerelmek voltak azok mindannyian, s én egyre kerestem azt a nőt, kit igazán tudnék szeretni, ki mindenem lesz, életem boldogsága.

Végre azt hittem, hogy megtaláltam. Legköri-rajongottabb szépsége volt az akkori nobilebb társaságoknak. Mintha még most is magam előtt látnám magas, karcsú alakját, koromsötét haját, hófehér arcát, melyből olyan kábítóan tüzelt elő villogó szempárja. S minő keze volt! Egyedül Rubens képein láttam olyan gyönyörűen formált kezeket. Ennek lettem én a bolondja. Kissé hiszterikus, ideges asszony volt, de ez csak érdekesebbé tette.

Jó ideig semmire sem jutottam ezzel az asszonynyal. Tudta, hogy szeretem, s én is éreztem, hogy szeret. Elárulta érzelmeinket tekintetünk, s az a villamos áram, mely általjártá testünket, ha kezünk véletlenül egymáshoz ért.

S ezek a véletlenebbek később mind gyakoriabak lettek, s a hogy egyszer bátorságot merítettem, s kezembe vettem az ő kis kezét, — nem húzta azt vissza.

A jég meg volt törve, s én mind merészebb és merészebb lettem. A kézszorításokat kézcsókok, ezeket egy-egy forró, lelket átjáró ölelés, majd

igazi csókok követték. Soha se viszonzta csókomat, megengedte, bár látszólag védekezve, hogy megcsókoljam arcát, s gyönyörűen ívelt ajkát, de ő nem csókolt vissza soha. Mintha csak lelkiismeretét akarta volna ezzel megnyugtanni, hogy ő tulajdonképpen mitsem vét.

De az én vágyaim egyre növekedtek, nem értem be ennyivel, s kértem, könyörögtem, hogy legyen az enyém egészen, hogy úgy éljen bennem, a mint én csak ő benne élek.

S az asszony szemmel láthatólag iszonyú lelki harcokon ment keresztül. Ő is szeretett engem, s a becsület küzdött benne a szerelemmel. Végre is az utóbbi lett a győztes, s ő megígérte, hogy másnap eljön a lakásomra.

Boldog voltam, s alig győztem várni a kitűzött órát. Végre megjött az is. Én izgatottan pillantottam minduntalan az ajtóra, de az csak nem nyílt meg. Így töltöttem órákat, melyek mindenik perce egy-egy örökkévalóságnak tűnt fel.

Nem állhattam tovább, s lakására hajtottam.

Ott szomorú arcok fogadtak. A háziasszony megbetegedett. Úgy hozták haza kocsin, alig három órával azelőtt. Bevásárlásokra indult, a mint ő mondá, de útközben, alig néhány lépésnyire az én lakásomtól, rosszul lett.

Az orvos nagyon komoly arcot vágott. Nékem, mint a ki nem tartozik a családhoz, bizalmasan megmondta, hogy az asszony tüdőbeteg. Úgy örökölte át szüleitől a vészes kórt. Az utóbbi időben nagy izgalmon kellett átesnie s ez sietette a baj kitörését, s bár még évekig élélhet, nem gyógyulhat ki belőle soha.

Szomorú heteket töltöttem. Eleinte látnom sem volt szabad, később, midőn már felkelhettem az ágyból, megtettem az első látogatást.

De micsoda látvány tárult szemem elé! A nemrég még viruló, fenségesen szép asszony eltűnt, s helyét egy ftizikus, beesett szemű, fakó arcú látomány foglalta el.

... Egyedül voltunk a szobában. A sárga arc megszólalt: «Szeretsz még édesem? Úgy-e, hogy szeretsz?»

S nekem azt kellett felelnem: jobban, mint valaha.

Valami kis pír öntötte el a beteg arcát: a boldogság pírja.

No, de nem akarom hosszúra nyújtani a tör-

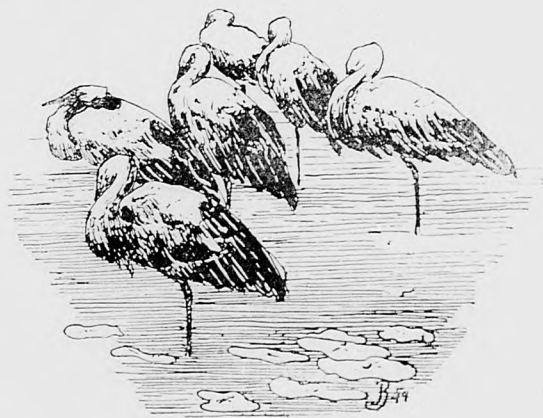
ténetet. Az asszony nem gyógyult fel soha. Hat évig élt még, s ez a hat esztendő volt életemnek a legkeserveesebb ideje. Nála töltöttem minden szabad percemet. Nem szerelemből, óh nem. Mi csak addig szeretjük a más ember feleségét, míg az érzékeinkre tud hatni, ha ez megszűnt, vége a szerelemnek. De ott tartott a becsület. Napról-napra elhatároztam, hogy lassacskán beszüntetem látogatásaimat, — s mégis mindig ott voltam. Pedig valójában még csak el sem csábítottam az asszonyt, s mégis úgy éreztem, hogy nem cselekedhetem másképp.

Hazudnom kellett, hogy szebb, mint a minő volt, hogy örültem szeretem még most is. Csókolnom kellett kicserepesedett ajkát, s még azt sem tudtam biztosan, nem szívom-e magamba mindenik csókjával a halálhozó betegség csiráját. Viszonyt *kellett* folytatnom ezzel a beteg asszonnyal, meg kellett csalnom a férjét, s mindezt — *becsületből*.

Talán nem tette volna meg helyemben mindenki, de én mégsem tudtam másképp cselekedni. Úgy éreztem, hogy tartozom ezzel annak az asszonynak, ki már útban volt, hogy eldobja magától becsületét az én kedvemért. Éreztem, hogy vezekelnem kell, s vezekeltem. Hat év múlva meghalt. Eltemettük.

Vele ment sírba az én ifjúságom is. Ez a hat esztendő megtörte az én lelkemet is, s fiatal arccal öreg ember lettem.

Lássák, fiatal barátaim, a sors néha egy emberen bosszulja meg egy egész nemzedék bűnét. Ez az ember most én voltam.

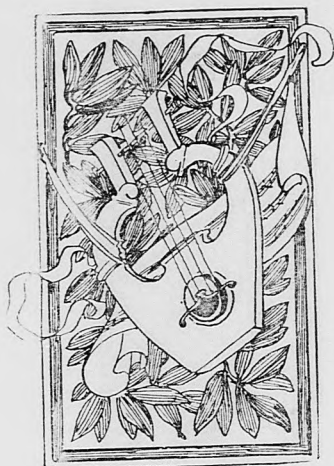

79

AZ ÉJSZAKA.

72

SZINHÁZ

= BUDAI SZINKÖR

A SEGÉDTANÁR

«A tudomány nem iskolába való» — ezzel a kijelentéssel torkolja le a klerikális felsőbbségnek hizelgő német iskolaigazgató a fiatal dr. phil. Heitmann Ferenc segédtanárt, ki igazságot merészelt hirdetni tanítványainak, s megmutatta nekik azt az utat, mely a tudomány felé vezet.

A modern iskola, mely egyébként nem sokban különbözik a középkor iskoláitól, nem erre a célra való. Itt sablonokat tanítanak, régi elesélt frázisokat, melyek csak arra jók, hogy hihetetlen naivitásuknál fogva a tanuló ifjúságban szinte erővel felkeltsék a gondolkodás szunnyadó erőit, hadi sorompóba hívják az ésszt, s helyet készítenek az autopszia igaz tanításainak. Tanítanak görög, latin nyelvet, de olyatén módon, hogy mire a klasszikusok megértéséhez jutna el a fiatal diágyerek: sikerült már vele alaposan megutáltatni a latint és görögöt, s a nyelvvel együtt annak klasszikusait. Évszámokat tanítanak a történelemben, az irodalomban a legremekebb művekből kipiszkáltatják a metaphorákat, metonymiákat. synechdocheket, s más efféle csodabogarakat, s ha valakinek elég türelme volt, hogy hosszú éveken át legyűrje ezeket a tudomány mázával beecsetelt szörnyetegeket, arra rámondják, hogy érett. Így van az minálunk, így Németországban is, a hol pedig az igazi tudomány is kitünő termőföldre talál.

Fiatal, gondolkozó profeszorok kikerülnek a tanárképző-intézet falai közül, s miután nemesak az iskola padjairól, de az életből s a merész újtók könyveiből szívták magukba a tudományt, fiatalos hévvel, vakmerő lelkesedéssel tüzik ki maguk elé a célt, hogy felnyitják az ifjúság szemét, s igazságokra tanítják. De csakhamar kiderül, hogy hiú ábránd mindez! Mindenik

iskolának megvan már a maga irányzata, szelleme, melytől eltérni súlyos bűn, s fenytést érdemel.

Heitmann doktornak is ez a nagy hibája. Darwinizmusról beszél diákjainak azok között a falak közt, a hol a klerikalizmus orgiákat ül, megbénítja az erőket, nehéz súlyokat rak a fiatal erős szellemekre, lenyűgözi s eltompítja azokat.

A vakmerő professzor büntetése nem maradhat el. Még csak ideiglenesen alkalmazott segédtanár s véglegesítését az esperes által felbujtatott iskolaigazgató attól a próbaelőadástól teszi függővé, melylyel az összes tanári kar, s az ifjúság színe előtt visszavonja átkos tanait. Az élet gondjai nyomasztólag hatnak a szegény tanárra, szülőinek boldogsága, saját szerelmének sorsa ehhez az álláshoz vannak fűzve, s így nem marad más hátra, mint visszavonni mindent. Hosszas lelki küzdelem után meg is igéri, odaáll diákjai elé, de az utolsó döntő pillanatban vad erőszakkal tör ki ajkáról az igazság, s végső tanítása, melyet diákjaihoz intéz, — ne hazudjanak sohasem, a mint nem tudott hazudni ő sem életének ebben a nagy órájában.

Természetesen rögtön felfüggesztik állásától, s ő neki indulhat a nagy világnak.

Eltemette egész multját, összes reményeit, bizalmát a jövőben, s újra kell kezdeni mindent előlről. Egyedüli vigasz, melyet messzi útjára visz a távozó, szerelmes Gertrudjának hű szíve, mely nem fordult el az ő hitetlen lelkétől, s tanítványainak ragaszkodó szeretete.

Sötét színekkel festi *Dreyer Miksa* az ő *Probecandidat*-jában a németországi állapotokat, s mégsem tudja lerontani becsülésünket, s bámulatunkat a német nemzet iránt, midőn ő maga szolgáltat példát arra, mint lehet ottan egy a szokásos értelemben nem éppen theatrális, okoskodó, komoly drámai művel nagy hatást elérni. Nagy intelligenciájú, erős műveltségű nép kell ahhoz, hogy élvezetet találjon az igazmondásban, midőn az a maga egyszerűségében, minden színadi firlefanc nélkül tárul fel előtte. Hisz meséje úgy szólván alig van a darabnak, s élénkséget csupán az a színes miljö kölesönöz, melyet Dreyer egy csomó alapjában véve száraz emberből mesterileg alkotott meg. Mennyi tarkaság, sokféleség lehet még egy kis gymnasium tanári szobájában is. A számító, elmeszesedett igazgató, az apathikus, sorsába beletörődött, s hizásnak indult professzor, a vén pedáns, a fiatal stréber, s a legfényesebb, a bensejében forrongó, s külsejében nyugodtságot színlelő ideges Störmer tanár. Remek egy figura, mely *Faragó* alakításában pompásan domborodik ki. Legszébb sikere volt ennek a fiatal színésznek a farsztó nehéz szerep mindvégig egységes, karakterisztikus megalkotása. Mindjárt e mellett foglalt helyet *Krémer* alakítása. Az öreg Heitmann, egy elzüllött vén kártyást játszott rendkívül diszkréten és pompás humorral. A címszerepet *Pelhes* azzal az okos, értelmes felfogással játszotta, mely minden egyes alakí-

tását jellemzi. Rendkívül egyszerű igaz eszközökkel dolgozott, s inkább a külső hatásból áldozott, mintsem hogy valami mesterséges színvonalat használjon. Igen jó volt *Klenovits*, *Benefeldt Pál*, az apathikus professzor szerepében, úgyszintén *Sebestyén* (a direktor), *T. Hadrik Anna*, s kicsiny epizód-szerepében *Sándor Emil*. Külön felemlítést kíván *Tárnoky Gizella* poétikus, nemes szabású Gertrudjáért.

Latzkó Andor fordítása, s a darab elrendezése dicséretet érdemelnek. dr. Fr. I.

NEMZETI SZÍNHÁZ

VENDÉGSZEREPLÉS A NEMZETI SZÍNHÁZBAN

Mint megbízható forrásból értesülünk a Nemzeti Színházban legközelebb Molnár László, a Magyar Színház tagja és az Országos Színészegyesület elnöke fog vendégszerepelni, még pedig szerződési célokból. Molnár László ugyan a kevésbé temperamentumos és csak ritkán magával ragadó színészek közé tartozik, de kevesebb emóciót, kívánó szerepekben csak javára válnék a színháznak, melynek nagy tudásával, erős intelligenciájánál fogva egyébként is hasznára válhatnék.

VÁROSLIGETI SZINKÖR

A CIGÁNYBÁRÓ

A Városligeti Szinkörben csütörtökön Strauss János remek szép operettje, A cigánybáró került színre *Soltész Hermin* kisasszonnyal *Saffi* szerepében. A kisasszony a nehéz szerepet bár kis terjedelmű, de szépen csengő hangon énekelte, s diszkrét játéka, s szép megjelenése is hozzájárultak a sikerhez. Úgy ének, mint játék tekintetében magasan kivált az előadók közül *Feledi Boriska*, *Arzéna* szerepében. *Latabárné* minden egyes alkalommal igen ügyes komikának bizonyult. Megérdemelné, hogy reá terelődjék valamelyik kőszínházunk direktorának figyelme. *Carnero* szerepét *Sarkadi Aladár* vendégszínész játszotta, kissé szárazon, de a tehetség nem minden jele nélkül.

MOZAIK

Az álló és hulló csillagok

A nagy hadvezérek, a hírneves diplomataik, az irodalom, művészet és tudományosság kiválóbbjai mellett mindig vannak a társadalmi életnek olyan nevezeteshjei, kik azoknak életfolyama alatt szintúgy hírnévre tesznek szert, s ha nem ragyognak a

múltból a jövőbe, a míg él then vannak, ha nem is tartós, ha nem is nagy, de csekélyebb fényt árasztanak maguk körül.

Allításunkat néhány, a maga idejében hírnevesebb egyénnek megnevezésével akarjuk igazolni.

Közszeretben élő, feledhetlen József nádorunk idejében a budapesti bankárok legnevezetesebbike Malvieux volt, a Dorottya-utcában.

Széchenyi István idejében Müller volt a leghíresebb cipész, a «Vadászkürt» szomszédságában.

Báró Wesselényi Miklós és Kölcsey Ferenc életfolyama alatt a legnevezetesebb szabó Gunkl volt Bécsben és csaknem az egész arisztokrácia azzal dolgoztatott.

Mikor Deák kormányozta a politikát, Lapedato volt a legkeresettebb szabásmester.

Sziji Sámuel szinte mindenütt kedvesen látott vendég volt Vörösmarthy Mihály társaságában.

Említenem is alig kell, hogy a 19. század derekán túl Kirner volt a leghíresebb puskműves és Calderoni a leghíresebb optikus.

Kossuth Lajos kormányzósága alatt a hírnév magas polcára jutott Abonyai János háziorvosa.

Dermidor Mihály keresett szíjgyártó volt, mert gróf Teleky József szűk-éges istálló munkálatait ő teljesítette.

A negyvenes években ugyan még nem voltak hordárok, de a főurak szerelmes leveleit és a felszűzek szerelmes válaszait rendszeren Bogcha Márton bérkocsis teljesítette, a miért emléke sok don és donna által, a kik már meghaltak, vagy most már rendkívül öregek, emlékezésükben sokáig meg lett őrizve.

Nem egy ódát írtak X. Klementinához, mert herceg Q-nak volt az érzéki választottja.

Sokáig élt a budai várakók emlékezésében Mátyás huszármester, mert gróf Pálffy Mórnak, mint szolgálattevő embere, legkiválóbb kedvencei közé tartozott.

Lola Montest, a ki magában véve is hírneves szépség volt, a bajor király még emlékezetesebbé tette és magasabbra emelte.

Králíkot, az órást, hercegek, grófok és bárók, mint vásárlói kedveltették meg a nagy közönséggel.

Schaeffer Vilmost, a virslist, megsüvegezték társai, mert gróf Zichy Domokos, a veszprémi püspök, ha Budapestre jött, mindig tőle vásárolta a virsliket.

Vojtina Mátyásnak, a Bernát Gázi inasának, híre-hamva se volna, ha Arany János egyik szépirodalmi munkájában róla tréfásan meg nem emlékezik.

Melyik történetíró jegyezte volna fel Scarron, a gúnyos író nevének nevét, ha az bele nem esik XV. Lajosnak uralkodói időszakába, a ki őt érzéki ketrecében nemcsak fogva tartotta, hanem idők multáival még uralkodói hatalommal is felruházta.

Cagliostro-ról nem írtak volna össze köteteket, ha jövődölése nem Mazarin bíbornoknak szólott volna.

Carréme lehetett volna akármilyen híres szakács, de ha nem a francia király konyhájában működik, minden híressége mellett se jutott volna a történeti megemlékezések lapjára.

Nem könnyen megfeythető azonban azon kérdés, hogy vajjon herceg Walefsky vagy Rachel, a világhírű színésznő emelték-e egymást magasabbra?

Juvenalis bizonyosan hírnevesebb lett volna, ha Horatiussal hasonlóan dicsőíti Julius Caesart vagy Augustust.

Szendrey Julia Petőfi által került a magyar irodalom történeti lapjaira.

Hány főispán barátsága vagy érdeke eszközölt már ki érdemrendet egyik-másik rőfös kereskedőnek vagy földbérlőnek, a kik az által illusztrisabb barátokat és ismerősöket szereztek maguknak.

Milyet ugrik a hírnév lajtorjáján egyszerre valamelyik szerény papocska, ha az uralkodóház egyik vagy másik tagjának volt instruktora.

Mert Haynau örülten szerelmes lett egyik árulási perbe fogott jó hazafinak a nejébe, s annak ezen örütsége alapján meg is kegyelmezett; a nő mint országhírű szépség lett a szabadságharc történetébe beékelve.

Nagy-Bányán még most is emlegetik azt a borbélyt, a kivel egy saturnalis éjszakán bruderschaftot ivott.

Rigó Jancsi, a cigányprimás, sem került volna a pendei botrányok lapjaira, ha Chimay hercegné bele nem szeret játékába és pofájába.

Az orvgyilkosok neveit rendszeren az áldozatok rendkívüli állása menti meg a hamaros feledékenységtől.

A leghírhedtebb tolvajok is csak úgy lesznek történeti alakokká, ha nem valamelyik s. obaleány ezüstkeresztjét, hanem valamelyik királynő vagy hercegnő gyémántjait lopják el.

Ha valamelyik matróz véletlenül az amerikai elnököt menti meg a tengerbefulástól, bizonyosan belekerül az amerikai államok történeti nyilvántartásába.

Stb., stb., stb.

Tagadhatatlanul áll, hogy a kire a nap süt, fényesebb lesz mint a kit faggyú-gyertyával világítanak meg. Néhány királyi kézfogas már sok kis embert tett nagyobbá és bizonyos felséges megrugdalások hány nagy embert tettek már kicsinyebbé.

Lanka Gusztáv.

MAN KANN'S NICHT VERBUCHEN

Schossberger báró egy ízben valami nagy üzletet akart kötni, mely százezrekre menő jövedelmet helyezett kilátásba. Már éppen az üzlet perfektuálásánál tartott, midőn lélekszakadva rohant be hozzá könyvvezetője, s őva intette, hogy ne kösse meg az üzletet. Midőn a báró aggodalmának okát kérdezte, nagy komolyan azt felelte «man kann's nicht verbuchen», nem lehet elkönyvelni.

Aktualisnak tartottuk ennek az anekdotának felemlítését az alkalomból, hogy az élelmiszereket vizsgáló intézet igazgatója kérelemmel fordult a főváros tanácsához az iránt, hogy ezentúl ne csak a gyanúsoknak talált élelmiszerekből, de minden élelmiszerekből küldjenek be mintát megvizsgálás végett az intézethez. A munka így természetesen minden vonalon megsokszorozódik, de korrekt lesz a — statisztika.

Man kann's so besser verbuchen.

OROSZ KÖZMONDÁSOK

A harang templomba szólítja az embereket, de maga nem megy be.

Kevesebbet beszélj, akkor többet fogsz hallani.

Egy aranykalapács még az ércaput is átüti.

Az éhség még a püspököt is ráviszi a lopásra.

A nyomorúság megtanítja a kovácsot a cipő-készítésre.

A szakács már a szagtól is jóllakik.

Ha nem kóstoltuk volna meg keserűségét, nem ismernénk rá az édesre.

IRODALOM

ZENE

A «Musik-Blätter» című zenés folyóirat utóbbi két száma ismét rendkívül érdekes tartalommal jelent meg. A 20-ik számú füzet 6 ismert gyönyörű opera zongorakivonatát hozza, könnyű átiratban, úgy hogy kezdőknek is örömeikre fog szolgálni. A 21-ik számú füzet pedig Mendelsohn Lajos 5 remekművét tartalmazza, melyek dallamosságoknál fogva, valóságos zenekincseknek tekinthetők.

Fentnevezett lap szerkesztősége arról értesít bennünket, hogy a «Művészvilág» olvasóit az október 21-én megtartandó hangversenyökre, — melyhez a belépés díjtalan lesz — szívesen látja és azokat ezennel tisztelettel meghívja. Miért is tisztelt olvasóinkat felkérjük, hogy mindazok, kik jegyekre igényt tartanak, ebbeli kívánságukat, pontos címükkel ellátva, legkésőbb október 15-ig, a «Musik Blätter» szerkesztőségével (Budapest, VI. Felső Erdősor 37) közöljék.

Helyreigazítás. Mult számunkba «A vidéki színeszet» c. cikk fölé sajtóhibából került «Talvez László» név. A cikk szerzője Palócz László, a «Szegedi Híradó» politikai napilap felelős szerkesztője.

A «Művészvilág» szerkesztősége és kiadóhivatala f. é. augusztus hó 1-től VI., Teréz-körút 33. sz. a. létezik.

Rudnai Győző felelős-szerkesztő távollétében a lap szerkesztéséért felelős dr. Fridrik Imre, helyettes-szerkesztő.

≡ ≡ ≡ CONSUELO * IRTA CARLOS FRONTAURA ≡ ≡ ≡

(1. folyt.)

Hát akkor miért nem álltok az oltár elé?

«Ez a kérdésem láthatólag megzavarta Consuelot. Izgett-mozgott, elpirult és csak idő telvén, felelte:

«— Óh, nagy okai vannak, asszonyom... de ezeket nem mondhatom el...

«Nem gyaníthattam, miért nem veheti feleségül a kocsis a leányt. Hiába faggattam Consuelot, nem vallotta meg.

«Másnap felkerestem azt az embert és a házam felügyelője bevezette a szobámba. Szálas, erős legény volt, de nem tett reám kedvező benyomást. Tekintete, bár előttem még erőltette is magára a nyájasságot, felette mord volt; hangja durván recsegett. Az egész marcona valója erőszakos jellemről tanúskodott.

«Gyöngéden beszéltem hozzá; elmondtam, mennyire érdeklődöm a derék leány iránt. Végre pedig megkérdeztem, miért nem házasodhatik meg Consueloval, bár szeretik egymást.

«— Nem veszem Consuelot feleségül, asszonyom, mert nekem sincs pénzem és neki sincs. Hát így nem házasodhatok meg... A mit keresek, abból magamnak is kell, a többit pedig don Judasnak fizetem, a ki kölcsönbe adta a kocsit... Pedig annyit dolgozom, hogy szinte belehalok. A kocsin alszom, vagy a korcsma padján, mert nincs más ágyam... Ruhát se vehetek magamnak a keresményemből, így kell rongyosan járnom és a cipőmbé is belesurog a víz. Hát így aztán, hogy vehessek feleségül egy olyan leányt, a ki olyan finom, akár a kegyelmes asszony... Bizony, legjobb volna, ha lekaszabolnának valamennyi szegény embert.

«— Milyen csúf gondolat! — kiáltottam fel. — Azt hiszi tán, hogy nincsenek boldog szegények?... Bizony vannak. És maga is az lehetne, mert hajlandó volnék Consuelonak hozományul hat-hétszáz durost adni, hogy aztán egymáséi lehessenek az Isten kegyelméből.

«A kocsis merően a szemembe nézett. Én pedig folytattam:

«— Így aztán volna, mire megalapítania a szerencsését... Consuelo kitűnő teremtés, boldog lehetne vele és a beteg öreg is, ki iránt, mint Consuelo mondja, maga is részvételt viseltek, szintén jobb sorsnak örvendhetne.

«A kocsis mindenbe beleegyezett. Mikor mindent így megbeszéltünk, így szólt:

«— Hát én, ha Consuelo akarja... De azért még mindig van ám bökkenő... Hajh, nagyon is finom asszony

volna nekem Consuelo... Nem tudom hogy fog rászokni az állatok gondozására... és más egyéb ilyes, nem úri munkára... Istálló tisztításra, szerszámfényesítésre.

«Nem engedtem, hogy tovább beszéljen. Nagyon ellen-szenves volt nekem ez az ember. El akartam távolítani magamtól. Hígyjék el, nagyon megbántam, hogy megígértem neki, hogy elősegítem a házasságukat. Szerettem volna, ha mégse szánja rá magát az az ember.

«Másnap hívtam Consuelot. A leány szavakat se talált, melyekkel kifejezze háláját. Én megjegyzést kockáztattam a kocsis durvaságairól és Consuelo nem tagadta, hogy belátja, hogy Andrés nem épp valami előkelő modorú ember. De a páratlan lelkű leány el volt szánva, hogy nevelni fogja azt az embert és jó szokásra, jó modorra tanítja.

«— Hiszen úgy tiszteli és szereti az én édesatyámat, — mondotta Consuelo, — hogy ebből tisztára kiviláglik, hogy jó a szive. Ha pedig jó szive van, a többi az én gondom, Nem is csoda, hogy ilyen lett. Gyerek-korától magára van, elhagyatva az utcákon kujtorgott, iskolája a korcsmák voltak... Szülei kiküldték az utcára, hogy keresse egyedül a kenyerét, a hogy tudja. Senki se szerette, senki se gondozta. Ha beteg lett, csak a kórház fogadta be... Ha megbántották és meg akarta torolni a megbántást, rendőr vagy a tömlőc gátolta meg benne... Ha éhes volt, senki se segítette. Most se az övé az a kocsi, öszvér, a melyen fuvaroz. A mit keres, azt oda kell fizetni annak az uzorásnak, a kitől kölcsönzi a fogatot... Szóval az egész világ megveti, az egész világ bántja Andrést... Szegény, úgy él e világban, kétségbeesve, megalázva, elhagyatva, üldözve... Én, asszonyom, sokat gondolkoztam ezeken a dolgokon, mikor ott ültem beteg édesatyám oldalánál, miközben a szegény beteg zavaros tekintetével a szemeimbe tekintett. És e gondolkodások közepett jöttek meg ábrándjaim. Mások ragyogó, fényes életről ábrándoznak. Az én ábrándjaim is lehettek volna ilyenek és be is telhettek volna — gyalázatam árán. De az én ábrándjaim nem terjedtek tovább, mint hogy a szelídségre, az értelmességre, nyugodtságra, hitre, ember-szeretetre, jó modorra oktassam ezt az embert, a kinek bizonynyal jó szive van. Ez az ember egy szerencsétlen ember, még nálam is szerencsétlenebb. Ezért viseltetem iránta oly rokonszenvvel. És ez a durva ember úgy beszélt nekem a szerelemről, hogy nem kelle pirulnom miatta... Mások pedig, a műveltek, az előkelők, a gazdagok... sárt vetettek az arcomba. Ez az ember így szólt hozzám: «Ha

75

megtehetném, feleségül vennék»... És én asszonyom, többre tartom ezzel a szegény emberrel a durvaságát, mint azokkal a gazdag emberekkel a gyalázatot... Legyek én hát csak Andrés kocsisnak a felesége.

«Egy hónap mulva, — folytatá a márkiné elbeszélését — én és férjem násznagyi tisztet végeztünk Andrés kocsisnak és Consuelonak lakodalmán. Berendeztük nekik háztartásukat is, a melyben külön helyet rendeztünk az öreg szelűtöttnek, a kit a lakodalom napjára tetőtől-talpig új ruhába öltöztettünk. Andrés mintha egészen megváltozott volna a lakodalom napján. Szép és férfias volt. S e napra előttem ellenszenves külsejét is elvesztette. A kocsiját és öszvérét is megvásároltuk neki, hogy ne kelljen az uzsorás kölcsönzőnek bért fizetni értük. Aztán új életmódjuk megkezdésére adtunk Andrés kezébe ötszáz durost.

«Boldognak éreztük magunkat e házasság napján: a szívünk eltelt az örömmel, hogy íme, milyen jót cselekedtünk. Ah, a kik nem szoktak jótékonyt gyakorolni, azok nem tudják mily lelki öröm az, ha az ember elmondhatja, hogy jót mivelt!

«A lakodalom után egy ideig még gyakran látogatott el hozzám Consuelo; néha a férje is eljött. Minden alkalommal hálájának és ragaszkodásának számtalan jelét adta a fiatal asszony; Andrés rendszeresen csak keveset beszélt.

«Majd egy idő mulva nem láttam Consuelót ily gyakran. A mikor mégis eljött, arca nem fejezte ki többé az örömet, az elégedettséget, hanem a fáradtságot és a fájdalmat. Színlelt előttem; nem mondotta el, hogy oka volna bánkódásra. Hősiesen hazudott Consuelo, csak hogy ne tudjam meg, hogy hiába pazaroltam jótékonyágomat az ő boldogságáért. Faggattam, hogy tán szüksége van valamire... tán pénzre? De mindannyiszor azt felelte, hogy a férje eleget keres...

«Szegény asszony!... Egy napon egy rongyos fiú beállít hozzám, — bizonyára Andrés küldte — és jelentette, hogy Consuelo fiút szült. Tüstént hozzá siettem. Már nem laktak ott, a hol berendeztük háztartásukat. Istenem, micsoda ház! Rosszul kövezett udvar, telve piszokkal; sötét zugban, rozoga ágyban az én Consuelom, sovány karjaiban icipici gyermeket szorongatva.

«Valóságos kín volt látnom szegény asszonyt ily nyomorúságos állapotban és annyira elfogott miatta a fájdalom, hogy zokogva fakadtam ott ágya mellett... A férj nem volt jelen; kihajtott volt valami fuvarért... Mielőtt távoztam, Consuelo egyik szomszédasszonyának átadtam minden pénzt, a mi nálam volt, hogy hívasson orvost és gondozza, ápolja, táplálja a beteget... Leverten távoztam Consuelótól.

«Egyet elfeledtem: a szegény szelűtött nem volt a háznál. A szomszédasszonyt, ki az utcáig kísért, e felől kérdezvén, ezt a választ nyertem:

«— Elvitték az öreget egy hét előtt a kórházba... Mialatt Consuelo kinn volt a folyóparton ruhát mosni, Andrés felrakta a kocsijára az öreget...

«Másnap reggel kikocsiztam a férjemmel Consuelo lakásába, onnan elvittük a gyereket a templomba megkeresztelni. A templomban Andrés mordabb volt, mint valaha, bár iparkodott gyöngédebb arcot erőszakolni magára. A férjem átadott Andrésnak ötven durost, hogy fedezze a szükséges kiadásokat: én azonban inkább szerettem volna odakiáltani ennek a gonosz kocsisnak, hogy: gazember! De türtöztettem magamat és csak annyit kérdeztem Andrés-től, hogy miért teher Consuelo szelűtött atyja a házuknak?

«— Consuelo azt mondta, hogy vigyem be a kórházba! — felelt Andrés haragosan.

«Erre már nem fékezhettem magamat tovább és a szemébe vágtam e szavakat:

«— Hazudik!

«És rögtön elsiettem mellőle, mert kimondhatlan ellenszenvet éreztem ez ember ellen és jelenléte rossz hatással volt reám.

«Aztán nemsokára elutaztunk. De mindig kísértett Consuelo szomorú alakja és nem tudtam szabadulni attól a gondolattól, hogy ez a szegény asszony milyen kegyetlen sorsnak áldozata.

«Hazatértemkor kérdezősködtem utána. Már nem ott laktak, a hol a mi kis keresztfiúnk született. Andrést verekedés miatt elfogta volt a rendőrség és Consuelo nem tudta, hol van most a férje. A kocsi és öszvér zálogban volt valami kocsmárosnál. Arról is értesültem, hogy Andrés nemsokára a lakodalom után kínozni, ütni-verní kezdte a feleségét és a szegény asszony megadó türelemmel viselte el a fájdalmakat és gyötrelmeket. Az ötszáz duros hamar elfogyott volt. Az új ruhákat is eladta a vad kocsis és a szelűtött öregnek is elvette mindenét, aztán bevitte valami szegényes kórházba. Itt meghalt a szegény paralizált néhány nap alatt.

«Kutattam Consuelo után, de embereim nem tudták feltalálni sehol. Ennek már egy éve...

«Ma azonban láttam Consuelót.»

A hallgatók kettőzött érdeklődéssel tekintettek a márkinére.

— Engedjék meg, hogy néhány percre kipihenjem magamat, — szólott a márkiné megindultan, — és bocsássanak meg, hogy untatok ezzel a történettel.

(Folyt. köv.)